

Terug naar de Bron 5: Gedenkt uw Voorgangers

Zoals we al in de vorige aflevering van *Terug naar de Bron* schreven is de eerste dominee van de Watergraafsmeer, Alettinus Hendrikus Gezelle Meerburg (foto links), in 1902 genoodzaakt vanwege zijn slechte gezondheid zijn werkzaamheden neer te leggen. We vonden nog wat extra informatie over deze eerste dominee van de Watergraafsmeer, die we graag met de belangstellende lezers van *Terug naar de Bron* delen, onder het motto 'Gedenk uw Voorgangers' (Hebreeën 13:7).

Alettinus is een van de vier zoons van de bekende afscheidingsdominee G.F. Gezelle Meerburg (afbeelding rechts), die in 1835 als Hervormd dominee besloot geen gezangen meer te laten zingen vanwege de tegenstand van de gemeente. Dit leidde tot zijn schorsing en het begin

van de Afscheiding in het Land van Heusden en Altena. Van de start van Alettinus in de Christelijk Gereformeerde Gemeente te 's Gravendeel vanaf 1868 weten we weinig. Van zijn opvolgende periode als dominee bij de net geconstitueerde Christelijk Gereformeerde Gemeente te Almkerk (1875-1879) – de kerk die een opvolger is van de kerk die zijn vader stichtte - is bekend dat Gezelle Meerburg in eerste instantie weigerde. In tweede instantie nam hij het beroep aan en werd op 11 april 1875 door consulent ds. K. Wielenga van Nieuwendijk bevestigd, waarbij hij zijn intrede deed met als tekst Psalm 123:1. Met zijn vrouw, Zegerina van Andel, met wie hij in 1868 getrouwd was, trok de eerste predikant van Christelijk Gereformeerde Almkerk in de spliksplinternieuwe pastorie aldaar (foto hieronder).

Het was zonder meer geen gemakkelijke tijd voor het jonge echtpaar – dat voor zover bekend nooit kinderen zou krijgen - in Almkerk. Zo werd in februari 1876 lidmate Adriana Sterkenburg na verscheidene malen vermaand te zijn, onder de eerste trap van censuur gesteld wegens 'laster van den leeraar in zijn bediening'. In april 1877 krijgt Gezelle Meerburg een beroep naar Tiel, maar neemt dat niet aan. In dat zelfde jaar raakt de pastorie in brand, maar zonder persoonlijke

schade. De verhouding met Adriana Sterkenburg blijft gespannen. Zij laat haar kind niet dopen in Almkerk en ook haar echtgenoot, Joh. Bijsterveld, komt niet meer naar de kerk. In oktober 1879 neemt Gezelle Meerburg uiteindelijk een beroep naar Baarn aan en neemt op 31 oktober afscheid van de kerkenraad. "Tezamen gedenken ze met dankbaarheid aan den Heere het lieflijk en aangenaam verkeer, dat ze met malkander gehad hebben." Adriana Sterkenburg zal uiteindelijk pas in maart 1898 schuld bekennen aan de Almkerkse kerkenraad en opnieuw als lidmaat worden aangenomen. Zij blijft aan de Almkerkse kerk verbonden tot haar dood in 1918.

Ook in Baarn – een gemeente die sinds 1876 bestaat - is Gezelle Meerburg weer pionier, ditmaal als stichter van een nieuw kerkgebouw. Hij legt hier de eerste steen van de Paaskerk, die in 1881 wordt ingewijd. De gemeente van Baarn zou onder zijn predikantschap erg zijn uitgebreid. Men prees zijn beminnelijke zachtheid, waarin men die van zijn vader weerspiegeld zag. De dominee blijft geruime tijd in Baarn: negen jaar. In deze periode neemt hij zitting in het Deputaatschap Kerk en Israël. Hij zal tot het eind van zijn leven lid blijven van dit Deputaatschap, betreffende de Commissie voor Israël (1875-1892), en later de Generale Deputaten voor de Zending onder Israël (1892-1896) en Generale Deputaten voor de Zending onder de Joden (1896-1961).

BAARN, 2 April 1888. Heden middag nam onze geliefde Leeraar Ds. A. H. Gezelle Meerburg zegenend afscheid van ons. Hij had tot tekst Zach. 8 : 19 het laatste gedeelte: hebt dan de waarheid en den vrede lief. Eene groote schare volgde met aandacht deze laatste woorden van hem en biddende werd hem Psalm 134 : 3 toegezongen. Noode kunnen wij onzen geliefden Leeraar missen, maar hopen dat de Heere onze hulpe en steun zij in dezen weg. Geleide de Heere onzen vertrekkenden Leeraar naar Nijmegen en gelijk ook hij hier velen tot zegen is geweest, zoo stelle God de Heere hem in Nijmegen ook tot heil en bekeering van vele zondaren, en worde in des Heeren gunst de ledige plaats hier spoedig vervuld, dit is de wensch en bede van kerkeraad en gemeente en velen buiten haar.
C. J. VAN KERKHOFF, Scriba.

In 1888 vertrekt Gezelle Meerburg naar Nijmegen, wederom naar een spilsplinternieuwe kerk, sinds 1885 geïstitutionaliseerd en sinds 1888 in het bezit van een eigen kerkgebouw. Gezelle Meerburg is ook hier de eerste eigen predikant. Al vrij spoedig, in 1890, vertrekt hij echter naar Groningen. Hier is Alettinus betrokken bij de fusie van de kerk uit de Afscheiding, de Ebbingekerk, waar hij zelf voorganger van is, met de kerk uit de Doleantie, de Zuiderkerk. Ook hier blijft dominee Gezelle Meerburg maar kort. In 1893 vertrekt hij naar Delft – in de eerste maanden van datzelfde jaar vindt ook zijn Jeruzalemreis plaats. Ook in Delft is hij in 1897 weer betrokken bij de fusie van de kerken uit de Afscheiding (A) en de kerken uit de Doleantie (B). En in 1899 arriveert Alettinus Hendrikus Gezelle Meerburg dus in de Watergraafsmeer, zijn laatste standplaats als volwaardig dominee. We wisten niet te achterhalen met welke ziekte de dominee precies kampte, maar mogelijk is dat TBC geweest. Op zondag 20 April 1902 predikte Alettinus afscheid van de Watergraafsmeer, naar aanleiding van Mattheus 28:20, “En ziet, Ik ben met ulieden, al de dagen, tot aan de voleinding der wereld”.

We kwamen nog een merkwaardig en treurig aflopend avontuur rond dominee Gezelle Meerburg op het spoor, dat we onze lezers niet willen onthouden en dat mogelijk, vanwege spanningen waarmee een en ander ongetwijfeld vergezeld is gegaan, heeft bijgedragen aan zijn veel te vroege dood. Zijn weduwe zal overigens pas in 1919 overlijden. Het gaat hier om het optreden van een twijfelachtige commissionair in effecten, de uit Riga afkomstige Max Stern, die in oktober 1902 veroordeeld wordt tot twee jaar gevangenisstraf wegens oplichting van onder andere de dominee van de Watergraafsmeer. Uit een verslag van de rechtzaak uit *Het Nieuws van den Dag* van 17 mei 1902 blijkt dat bij de oplichterij – zeer betreurenswaardig - ook een lid van de Watergraafmeerse Kerkeraad is betrokken, een zekere Wijtman. Mogelijk is dit dezelfde Wijtman die in 1900 de obligatielening uitzet die het uiteindelijk mogelijk maakt de kerk aan de Simon Stevinstraat te bouwen. Hoe dat ook zij, de dominee is toch zijn geld kwijt.

4 pCt. Obligatielening
ad f 15,000 van 1899,
der
Gereformeerde Kerk
TE WATERGRAAFSMEER.
De op **1 Juli 1900** verschijnende
Coupons van bovengenoemde leening
zijn van af **2 Juli a.s.** betaalbaar
bij **A. WIJTMAN**, Middenweg 99
Aldaar.

De eerste getuige, die gehoord werd, was Ds. A.H. Gezelle Meerburg, vroeger predikant te Watergraafsmeer, thans emeritus-predikent, die omstandig mededeelde, hoe hij in relatie was gekomen met Wijtman en Stern. Wijtman was destijds lid van den Kerkeraad van Watergraafsmeer en had Ds. Meerburg, toen deze uit Delft naar Watergraafsmeer beroepen werd, aan zich verplicht, door zijn best te doen, dat het predikants-tractement verhoogd werd, hetgeen ook geschiedde.

Daardoor had Ds. Meerburg alle vertrouwen gekregen in de vriendschappelijke gezindheid van Wijtman. Op zekeren dag had Wijtman over effecten en het beleggen van geld gesproken, en meer in het bijzonder over een Siberische goudvelden-maatschappij "Minnoessinski", die 6 pCt. rente vast gaven, een rente, die wel kon oploopen tot 10, 20 of 50 percent.

Ds. Meerburg had dit wel wat apocrief gevonden, maar, aangezien hij volstrekt geen verstand van zaken had, dacht hij, dat het toch wel mogelijk kon wezen. Bovendien had hij alle vertrouwen in Wijtman, en zoo was hij er toe gekomen, voor 2000 gulden aandeelen "Minnoessink" van Wijtman te nemen en later, na eenige weken, nog eens voor 1000 gulden. Temeer was de predikant daartoe overgegaan, omdat Wijtman zich schriftelijk verbonden de aandeelen te allen tijde a pari over te nemen. Dit was geschied in het voorjaar van 1900. Later, in Mei van dat jaar, had Wijtman gevraagd om effecten. Ds. Meerburg had zijne stukken elders in bewaring gegeven, maar toevallig had hij in huis vier aandeelen in de Bouwmaat-schappij "Weltevreden", welke toch geen dividend gaven en aan welker bezit geen groote waarde werd gehecht (sedert zijn die stukken tot 250 pCt. in waarde gerezen). Die effecten had hij aan Wijtman gegeven; 't was maar voor ééne maand had deze gezegd en er was wel een 150 gulden mee te verdienen. Getuige had toen een briefje van ontvangst dier stukken gekregen, onderteekend door Wijtman en Stern. Toen de maand om was, had ds. Meerburg om zijn aandeelen gevraagd (die inmiddels buiten zijn weten om te gelde waren gemaakt), maar Wijtman had om uitstel gevraagd. Telkens was die vraag herhaald, maar altijd weder had Wijtman een of ander excuus. Na een jaar had deze eindelijk f 150 als prolongatie gebracht en verder f 340 dividend van de Maatschappij "Weltevreden" en 6 pCt. rente van de "Minnoessinski". Terwijl dit nog alles hangende was, had Wijtman ook nog eens om f 5000 gevraagd voor een electriche tram te St. Petersburg.

Hoewel in zake de aandeelen "Weltevreden" Wijtman steeds in gebreke bleef met de belofde en herhaaldelijk in uitzicht gestelde teruggaaf, had Ds. Meerburg nog geen argwaan gekregen, maar zijne vrouw kreeg dat wel, vooral toen men uit de couranten vernam, dat het met de "Minoessinsk" niet te best ging. Ds. Meerburg, die toen elders vertoefde, was met Wijtman in briefwisseling getreden, en deze had hem geantwoord, dat hij de stukken zou terugkrijgen, maar later. Nu ging het bezwaarlijk, omdat Stern in moeilijkheden verkeerde. Wijtman had hem toen bij Stern willen brengen, maar Ds. Meerburg had gezegd alleen met Wijtman te maken te hebben. Aan dezen had hij de aandeelen afgegeven en van hem moest hij ze dus ook weer terug hebben.

Toen Ds. Meerburg zich echter bezorgd bleef toonen en vroeg, of de aandeelen er nog wel waren, had Wijtman hem ter overtuiging een rekening-courant laten zien tusschen Stern en Sanders, waarop die aandeelen voorkwamen.

Nauwelijks is Watergraafsmeer bekomen van den schrik door de gasvergiftiging veroorzaakt of de gemoederen zijn weder in beweging gebracht door de arrestatie van een bekend ingezetene, A. Wijtman, aangeklaagd wegens verduistering.

Wijtman genoot in Watergraafsmeer het volste vertrouwen. Als lidmaat en diaken der Gereformeerde Gemeente, was hij daar zeer gezien. Hij ging voor een eerlijk, rechtschapen man door.

Hij kon, zoo verklaarde een der gemeenteleden ons, alles gedaan krijgen. Toen het nieuwe kerkgebouw der ger. gem. moest worden gebouwd, wist hij van iedereen geld voor den bouw los te krijgen en aandeelen te plaatsen; ook tot de stichting van de school werkte hij zeer mede.

Was het wonder, dat zijn geloofsgenooten en anderen, niet tot zijn kerk behorende, hem in alles vertrouwden?

Hij ging voor zeer slim en handig door en hij had den naam, goede prijzen te maken voor effecten.

Van deze reputatie heeft hij schandelijk misbruik gemaakt.

Van vele zijner gemeenteleden wist hij effecten te krijgen, onder voorgeven andere effecten in de plaats te zullen geven.

Bij den man, op wiens aanklacht hij werd gearresteerd, wist hij eerst Oostenrijksche effecten ter waarde van f 2000 los te krijgen. Hij vertelde, dat Keizer Frans Jozef oud begon te worden, dat hij spoedig kon sterven, en dat dan deze effecten zeer zouden dalen, en niet veel meer waard zouden zijn. Hij zou hem wel betere effecten verschaffen, en hij bewoog werkelijk zijn slachtoffer deze waarden af te geven. Tot een bedrag van f 9000 wist hij successievelijk van dezen man los te krijgen.

Zoo deed hij ook bij tal van anderen. Een dame, die ruim een jaar in Watergraafsmeer woont, werd ook door hem bezocht, en hij bood zich aan effecten voor

Wijtman had dominee steeds gepaaid, dat het met de effecten, die in prolongatie lagen, weer helemaal in orde zou komen, maar de predikant had toch argwaan gekregen, temeer toen Wijtman hem op zekeren dag met het praatje kwam, dat Stern geld voor een ander doel gebruikt had, dan waarvoor Wijtman het hem gegeven had. Ds. Meerburg had toen gezegd, dat dit een leugen was, waarop Wijtman gezegd had: "Dominee, hebt u me ooit op een leugen betrapt?" Op een vraag van den predikant tot Wijtman, of hij in zijn zaken ook als een eerlijk Christen handelde, had Wijtman gezegd, dat, als hij rustig slapen ging, alle gedachten aan zaken buitengesloten waren. En op de vraag van den predikant: "Gaat ge eerlijk met me om?" had Wijtman geantwoord: "Ja dominée!"

Ten kantore van Stern had Ds. Meerburg het praatje, dat Wijtman hem gedaan had, ter sprake gebracht en Stern was toen van kleur verschoten. Op de vraag van den predikant, of de aandelen "Weltevreden" er nog waren, had Stern ja gezegd, maar zijn hand had hij er toch niet op willen geven. Later is echter gebleken, dat de aandelen, die ondertusschen verbazend snel in waarde gerezen waren, op 8 November 1901 reeds zijn verkocht. Getuige had toen aan Wijtman de ergste verwijten gedaan over zijn trouweloosheid.

naar te verhandelen. Zij liet naar hem informeerden. Zij kreeg als antwoord, dat Wijtman, hoewel arm, een zeer eerlijk en respectabel man was, zeer slim in den effectenhandel. Zij gaf Wijtman effecten en hij zeide, dat hij haar spoedig andere er voor in de plaats zou geven. Hij had ze nog niet, omdat de effecten nog niet uitgegeven waren. De dame heeft nooit andere effecten gekregen en de hare is zij kwijt.

Van een slager kreeg hij aandelen-Kerkgebouw te pakken met de opdracht ze te verkoopen. Van de opbrengst dier aandelen kon de slager geen koeienpoot kopen, want hij kreeg geen cent.

Een bakker had solide Russische effecten. Wijtman vond dat ze niet solide waren. Hij had andere, die meer zouden opbrengen. De bakker liet zich door zijn lieven geloofsgenoot bepraten en gaf voor f 1700 effecten; hij kreeg er, weliswaar, andere voor in de plaats, maar, naar de bakker beweert, niet veel waard.

Ook een predikant liep er voor f 13000 in. De meeste bedrogenen zijn lieden, die nog wel een stootje kunnen verdragen; alleen de man, die f 9000 verloor, zijn eenig bezit, is geheel geruineerd. Hij had als groentenboer zijn geld verdiend en als oud man meende hij van dit kapitaaltje eenigszins te kunnen leven. Hij bezit niets meer.

Reeds vier maanden geleden wilde hij zijn geld van Wijtman terughebben, maar deze wist hem voortdurend om den tuin te leiden totdat eindelijk een aanklacht tegen W. werd ingediend.

W. is met zijn patroon Stern, die ook debet aan deze verduisteringen moet zijn, gearresteerd en Maandag zijn tal van lieden door den rechtercommissaris gehoord. II.

Bijzonder is de laatste periode van het leven van Gezelle Meerburg, wanneer hij in eerste instantie tijdelijk ds. S.O. Los (foto links) in Hilversum vervangt, die met de Boerenleider Paul Kruger (rechts)

naar Menton in Zuid Frankrijk afreist om hem in zijn laatste levensdagen te begeleiden. Gezelle Meerburg heeft zelf de eer om kort voor de dood van Kruger, vanaf maart/april 1904, ook naar Menton af te reizen en daar als kortstondig als predikant van Kruger te functioneren, die in juli 1904 overlijdt. Vermoedelijk brengt Alettinus zijn laatste maanden in Den Haag door, tot zijn dood op 28 maart 1905. Zijn

opvolger in de Watergraafsmeer, ds. Rienko Pieter Haan, is dan inmiddels ook al overleden. Over hem volgende keer meer.

Uit de *Gooi- en Eemlander* van 8 april 1905 nemen wij tenslotte onderstaand verslag over.

GEREF. KERKEN

Vorige week Zaterdag heeft op "Nieuw-Eik-en-Duinen" te 's Gravenhade de teraardebestelling plaats gehad van het stoffelijk overschot van ds. A.H. Gezelle Meerburg, emeritus-predikent van

Watergraafsmeer. Een groote schare belangstellenden en vrienden van den overledene had zich op den doodenakker verzameld. De kerkeraden van Den Haag, Delft, Hilversum en Watergraafsmeer hadden zich doen vertegenwoordigen, terwijl namens de Deputaten voor de Zending onder de Joden aanwezig was Ds. E. Kropveld, van Rijswijk.

Achtereenvolgens werd het woord gevoerd door ds. W. van Doorn, van 's Hage, ds. G. Wielenga, vvan Delft, ds. S.O. Los van Hilversum, de heer J. Albers, Ouderling te Watergraafsmeer en ds. E. Kropveld, van Rijswijk, terwijl ds. J. v.d. Linden, van 's Hage, zwager van den overledene, namens de weduwe en verdere familie een woord van dank sprak voor de vele blijken van liefde en belangstelling, gedurende de ziekte en ook bij de teraardebestelling betoond.

Overigens is ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van Betondorp onlangs een eenvoudige reprint in kleine oplage verschenen van het werk *Mijne Reis naar Egypte en het Heilige Land* van de eerste dominee van de Watergraafsmeer. Belangstellenden kunnen gratis een exemplaar verkrijgen, zolang de voorraad strekt. Graag een emailbericht aan schravendeel.r@gmail.com.

Rogier Schravendeel